

Üç tarzı tasavvur: civilitas, medeniyet, uygarlık

Akif Emre

7 Haziran 2014

<http://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/uc-tarz%C4%B1-tasavvur-civilitas-medeniyet-uygarl%C4%B1k--54209>

Batı'nın yükseliş hikayesinin faturasını kendimize kesmekte acele etmiş bir toplumuz. Batı'ya açık çek vermekte de çok aceleci davrandık. Moderniteden beslenen Batı'nın maddi uygarlığı cebrî tarih yürüyüşümüzde bir parantez olabilirdi ancak. Gel gör ki müstağrip aydınlarımızın, perişan devlet ricalinin aceleciliği faturayı İslam'a kesmekte acele etti. Karşılığı olmayan hesabın kaynağı hala aranıyor.

Batı için tek bir medeniyet vardı: o da Avrupa medeniyeti. Yani civilitas... Batı insanlık tarihinde bir sapmadan öte anlam ifade etmeyen başarısını erken ilan etmişti. İnsanlık tarihinde bir parantezdi, asli olamayan her şey bir parantezdir nihayetinde... fitrattan bir sapma, aykırı bir parantez.

Osmanlı aydınlarının zaafi yenilgiyi tanımlayışlarında başlıyordu; modernitenin erken zaferi teknolojiyi, gücü elinde tutan Batı'dan almakla mesele çözülecekti. Zaten tek bir medeniyet vardı: o da teknolojik bilimsel medeniyet, yani modernitenin maddi tezahürleri... Bu anlamda Batı'nın teknolojisini alıp ahlak ve kültürünü almayarak mesele hallolabilirdi. Modernitenin bir zihniyet inşası olduğu çok geç fark edilecekti. Fark edildiğinde ise Batı medeniyeti teknolojik anlamda daha şümüllü olarak hayatı kuşatmıştı, değerler sistemi çürümüşü. Tekniğini alan kültürünü, ahlakını da alırdı. Oysa medeniyetin maddi başarıdan öte anlam örgüsü fark edildiğinde Batı'yı, medeniyeti, uygarlığı, kendini tanımlamaya gerek olacaktı. Medeniyet biraz da kendini tanımlayabilme yeteneğidir...

Batı, tek başına hegomonik vasfı arttıkça tek ve biricik olma yeteneğini de yitirmeye başlayacaktır. İnsanlık tarihinde açılan parantez işaretleri de gecikmeyecektir. Medeniyet, Batı yeni anlamlar kazanacak, Alman kültür dairesine yeni anlam boyutları eklenerek medeniyet iklimi yeniden belirmeye başlayacaktır.

Osmanlı sonrası ve özellikle Cumhuriyet ve hilafet sonrası Müslüman aydınların Batı ile hesaplaşması daha farklı hesaplaşma içinde yürümeye başlayacaktır. Kökenlerini civilitasta bulan Batı uygarlığına karşı, ondan bağımsız fitrî olana işaret eden İslam medeniyeti... Seküler Batı'nın uygarlık tasarımına râm olmayan birikimin, "medine"den referans alan bir tasavvurun idraki söz konusuydu. Dahası farklı coğrafyaların farklı birikimlerine sahip olduğunu hatırlatan bir tasavvur... Küreselleşen Batı uygarlığının dominant konumunu sorgularken evrensel olanı işaret eden bir medeniyet birikimine yaslanmanın özgüveni... Muhtemelen daha sağlıklı bir insanlık tarihi okumasına, gelecek tasavvuruna imkân açabilirdi. İslam medeniyetinin

tarihi tecrübesi, birikim, tasavvuruyla yeni bir dünyanın eşiğinde çağıyla hesaplaşmaya hazırlanan bir Müslüman idraki...

Ne var ki, medeniyet her popülerleşen kavram gibi içeriği boşaltılarak sloganlaşmaya müsait bir malzeme olarak adeta piyasaya sürülüyor. Hoyrat beton yığınlarının girişine, deforme edilmiş bir Osmanlı süslemesi kondurmak medeniyete sahip çıkmak kimine göre. Hayattan kopuk nostaljik simgeleri anıtlştırırken moderniteye teslim olmuş şehirler kurmayı sorgulamamak popülizmin tuzaklarından sadece biri.

Kendisi de medeniyetin verimlerinden olan edebiyatı merkeze alan bir derginin bu kavramın anlamı, kapsamı, hükmü, tarihine dair kapsayıcı bir çaba göstermesi tek başına yeterli olmayabilir. Ancak akademik kalıplara sıkışmadan bir hesaplaşmaya girmesi ileride tartışılmaya değer bir iz bırakmaktadır.

Hece Dergisi zaman zaman özel sayılarla edebiyattan daha fazlasıyla da ilgilendiğini gösteriyor. Son üç yılın Haziran sayılarını daha çok kültür, düşünce alanına kayan özel başlıklara ayırdı: Medeniyet özel sayısı (2012), İslam medeniyeti özel sayısı (2013) ve Batı medeniyeti özel sayısı (2014).

Belirli dönemlerde, geniş yelpazede Müslüman aydınların medeniyetten ne anladıkları, bunu nasıl tanımlayıp tasnif ettikleri, İslam ve Batı medeniyetine dair düşünceleri hakkında önemli ipuçları veren bir yekûn oluşturuyor bu hacimli üç özel sayı. Özellikle ilk iki sayı, yani medeniyet ve İslam medeniyeti özel sayılarında aşına olduğumuz kalemlerle, müşterek imzalarla karşılaşırız. Batı medeniyeti özel sayısında ise biraz daha çeşitleniyor; farklı çevrelerden isimler ve yazılar katılmış görünüyor. İlginç biçimde Batı medeniyeti özel sayısındaki yazıların daha iyi formüle edilmiş, daha analitik olma özelliklerinin daha öne çıktığını düşünüyorum. Batı"ya karşı çıkan yahut kendi medeniyet değerlerinden hareketle düşünce, sanat ürünleri veren aydınların Batı tahlillerinde görece daha başarılı olmaları, daha sistemik ürünler vermeleri üzerinde düşünmeye değer. Sonuçta kendi medeniyetinin soluğunu arayan bir neslin Batı"yı Batılı kaynaklardan öğrenerek daha iyi tanım, tasnife tabi tutmaları anlaşılabilir bir olgu. İslam medeniyetini nostalji ve anakronizmin tuzaklarına düşmeden yaşayan bir dinamizm olarak yeniden tanımlamak, tasavvur ve tahayyülünü açılmayabilmek, bir "teklif" olarak öne çıkmanın asgari şartı. Medeniyetin alfabetini hecelelemeye başlayan bir neslin dilinin çözülmesinde Hece"nin üç yıllık emeğinin katkısı olacağına kuşku yok.